

# HCS D

**Human capital and social  
development.**

**2025 – volume 18, issue 6**

Inson kapitali va ijtimoiy rivojlanish jurnali.

**2025 – 18-jild, 6-son**



**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM FAN VA  
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI  
SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI SAMARQAND DAVLAT  
UNIVERSITETI**



**Inson kapitali va ijtimoiy rivojlanish jurnali  
Journal Human capital and social development  
Журнал Человеческий капитал и социальноеразвитие  
Jurnali**

**18-jild, 6-son (dekabr) 2025.**

**Jurnal 2021-yilda tashkil topgan.**

**Davriyligi: har ikki oyda**

**Davriy nashirning rasmiy nomi:** “Inson kapitali va ijtimoiy rivojlanish”-“Human capital and social development”-“Человеческий капитал и социальное развития” O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 19.05.2021 sanada berilgan №1179 guvohnomasi bilan ro‘yhatdan o‘tgan.

**Jurnal:** O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2023-yil 29-avgustdagi 342/5-son qarori bilan tasdiqlangan Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) Ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yhatiga kiritilgan.

**Jurnal asoschilari:** Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Inson resurslari va mahalla tarqqiyotini boshqarish instituti.

**Nashr etuvchi:** SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi.

**Xalqaro indeksi:** ISSN 3030-3672

**Tahririyat telefoni:** +998 (94) 283 56 78, +998 (90) 502 13 03

**Pochta manzili:** 140104, Samarqand shahar., Universitet xiyoboni, 4

**Web-sayt:** [www.hcsd.samdu.uz](http://www.hcsd.samdu.uz).

**E-mail:** [muhridinrabbimov@gmail.com](mailto:muhridinrabbimov@gmail.com)

**«INSON KAPITALI VA IJTIMOYIY RIVOJLANISH»  
«HUMAN CAPITAL AND SOCIAL DEVELOPMENT»  
«ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ И СОЦИАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ»  
JURNALI**

**Bosh muharrir:** t.f.d., prof. Xalmuradov Rustam Ibragimovich

**Bosh muharrir o‘rinbosari:** i.f.d., prof. Arabov Nurali Uralovich

**Kotib:** PhD, dots. Nasimov Ikrom Xusanovich

**Texnik muharrir:** assistent., Rabbimov Muxriddin Musoqul o‘g‘li

**TAHRIRIYAT KENGASHI**

O‘zFA akademigi, i.f.d., prof. Abdurahmonov Qalandar Xodjayivech

O‘zFA akademigi, i.f.d., prof. G‘ulomov Saidaxror Saidaxmedovich

PhD, professor Arindam Banik (Xalqaro menejment instituti, Hindiston)

PhD, professor (Szechenyi Istvan universiteti, Vengriya) Mahendru Mandeep Kaur

PhD, professor (Balikesir universiteti, Balikesir, Turkiya) Blend Ibrahim

PhD, professor Jiye Li (Sian Jiatong universiteti, Xitoy Xalq Respublikasi)

DSc, professor (Vengriya Qishloq xo‘jaligi va hayotiy fanlar tadqiqot universiteti, Vengriya) Zoltan Lakner

PhD, dots. Djurakulov Shoxrux Davronovich (SamDU)

i.f.n., dots. Yuldashev Shamsiddin Qiyomiddinovich (SamDU)

i.f.n., dots. Nizamov Axtam Numonovich (SamDU)

i.f.n., dots. Bozorov Berdimurod Ulug‘murodovich (SamDU)

i.f.n., dots. Boboqulov Bahromqul Mamatkulovich (SamDU)

i.f.n., dots. Usmonova Dilafruz Karshiyevna (SamDU)

i.f.n., dots. Alibekova Saodat Lapasovna (SamDU)

PhD, dots. Ulug‘murodova Nodira Berdimuradovna (SamDU)

PhD, dots. Eshburiyev Umarbek Rashidovich (SamDU)

PhD, dots. Bakayev Ziyovuddin Toshbolta o‘g‘li (SamDU)

PhD, dots. Karjavova Xurshida Abdumalikovna (SamDU)

PhD, dots. Boltayev Burxon Sadinovich (SamDU)

PhD, dots. Djalilov Faxriddin Azimovich (SamDU)

# AHOLI MOLİYAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISHNING IQTISODIY AHAMIYATI

X.A.Karjavova 

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti, Samarqand, O'zbekiston.

OPEN ACCESS

HCSD

## Correspondence

**Karjavova Xurshida Abdumalikovna**

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti dotsenti, PhD

**Tel:** +998 91 524 87 87

**Email:** [karjavova87@gmail.com](mailto:karjavova87@gmail.com)

**Received:** 16 November 2025

**Revised:** 28 November 2025

**Accepted:** 14 December 2025

**Published:** 30 December 2025

## Funding source for publication:

Samarkand State University.

**Publisher's Note:** HCSD stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.



**Copyright:** Journal Human capital and social development © 2 by Samarkand State University is licensed <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada aholining moliyaviy savodxonligini oshirishning iqtisodiy ahamiyati chuqur ilmiy tahlil qilingan. Moliyaviy savodxonlik tushunchasi, uning mazmun-mohiyati va asosiy tarkibiy elementlari keng yoritilib, aholining moliyaviy bilimga ega bo'lishi shaxsiy byudjetni samarali boshqarish, qarz va jamg'arma siyosatini oqilona yuritish, investitsiya faoliyatida faol ishtirok etish hamda iqtisodiy risklarni kamaytirishda muhim omil ekani asoslab berilgan. Shuningdek, moliyaviy savodxonlikning oshishi bank-moliya tizimining barqaror ishlashiga, milliy iqtisodiyotda investitsion muhitning yaxshilanishiga, ijtimoiy barqarorlikning kuchayishiga va kambag'allikning kamayishiga olib kelishi tahliliy jihatdan ko'rsatib o'tilgan.

**Kalit so'z:** moliyaviy savodxonlik, iqtisodiy barqarorlik, moliyaviy madaniyat, byudjetlashtirish, investitsiya, jamg'arma, iqtisodiy o'sish.

## ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ПОВЫШЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ

**Аннотация.** В статье представлен глубокий научный анализ экономического значения повышения финансовой грамотности населения. Широко раскрыты понятие финансовой грамотности, ее содержание и основные структурные элементы, а также обосновано, что финансовые знания населения являются важным фактором эффективного управления личным бюджетом, рациональной политики в области долга и сбережений, активного участия в инвестиционной деятельности и снижения экономических рисков. Также аналитически показано, что повышение финансовой грамотности способствует стабильному функционированию банковско-финансовой системы, улучшению инвестиционного климата в национальной экономике, укреплению социальной стабильности и сокращению бедности.

**Ключевые слова:** финансовая грамотность, экономическая стабильность, финансовая культура, бюджетирование, инвестиции, сбережения, экономический рост.

## ECONOMIC SIGNIFICANCE OF INCREASING FINANCIAL LITERACY OF THE POPULATION

**Annotation.** This article provides a deep scientific analysis of the economic significance of increasing the financial literacy of the population. The concept of financial literacy, its content and main structural elements are widely covered, and it is substantiated that the financial knowledge of the population is an important factor in effective management of personal budgets, rational debt and savings policies, active participation in investment activities, and reduction of economic risks. It is also analytically shown that increasing financial literacy leads to the stable functioning of the banking and financial system, improvement of the investment climate in the national economy, strengthening social stability, and poverty reduction.

**Keywords:** financial literacy, economic stability, financial culture, budgeting, investment, savings, economic growth.

### **Kirish (Introduction)**

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya davrida iqtisodiy jarayonlarning murakkablashuvi aholining moliyaviy savodxonligini oshirishni dolzarb vazifa sifatida ilgari surmoqda. Moliyaviy bilimga ega bo'lmagan shaxslar qarz va iste'mol siyosatini oqilona yurita olmaydi, bu esa oilaviy byudjet muvozanatini buzib, kambag'allikning chuqurlashuviga olib kelishi mumkin. Aksincha, moliyaviy savodxon shaxs o'z mablag'larini to'g'ri boshqarib, jamg'arma yaratadi, investitsiya faoliyatida ishtirok etadi hamda iqtisodiy risklarni kamaytirishga erishadi.

Moliyaviy savodxonlik darajasi nafaqat shaxsiy farovonlikka, balki milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Xususan, aholining moliyaviy madaniyati yuqori bo'lsa, bank-moliya tizimiga bo'lgan ishonch kuchayadi, ichki jamg'armalar hajmi ortadi, investitsion muhit yaxshilanadi va natijada mamlakatning iqtisodiy o'sish sur'atlari jadallashadi. Shu bois ko'plab rivojlangan davlatlarda aholining moliyaviy savodxonligini oshirish bo'yicha davlat dasturlari ishlab chiqilib, amaliyotga tatbiq etilmoqda.

O'zbekiston sharoitida ham mazkur masala dolzarb bo'lib, iqtisodiy islohotlarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi bevosita aholining moliyaviy bilim darajasiga bog'liqdir. Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi va boshqa xalqaro moliya institutlari tadqiqotlariga ko'ra, moliyaviy savodxonlikning past darajasi iqtisodiy rivojlanishga jiddiy to'sqinlik qilishi mumkin. Shu sababli, aholining moliyaviy bilimlarini kengaytirish, ularni to'g'ri moliyaviy qaror qabul qilishga o'rgatish va moliyaviy xizmatlardan samarali

foydalanishga yo'naltirish bugungi kundagi eng muhim vazifalardan biridir.

### **Mavzu bo'yicha boshqa olimlar ilmiy asarlari qisqacha tahlili.**

Aholining moliyaviy savodxonligi masalasi ko'plab mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy tadqiqotlarida keng yoritilgan. Ushbu yo'nalishda olib borilgan izlanishlar shuni ko'rsatadiki, moliyaviy bilim va ko'nikmalarni oshirish nafaqat shaxsiy farovonlik, balki milliy iqtisodiyot barqarorligini ta'minlashda ham muhim omil hisoblanadi.

M. Fridman o'zining "Monetarizm nazariyasi"da moliyaviy savodxonlikning pul muomalasi barqarorligi va inflyatsiyani jilovlashdagi rolini alohida ta'kidlaydi. Uning fikricha, aholining moliyaviy bilim darajasi yuqori bo'lsa, ularning iste'mol va jamg'arma qarorlari barqaror bo'ladi hamda iqtisodiy inqiroz xavflari kamayadi [1].

L. Lusardi va O. Mitchell moliyaviy savodxonlik bo'yicha xalqaro empirik tadqiqotlari orqali aholining moliyaviy qarorlarida bilim yetishmasligi ko'plab iqtisodiy muammolarga sabab bo'lishini isbotlagan. Ularning tadqiqotlariga ko'ra, moliyaviy bilimlarni oshirish orqali jamg'arma hajmi ortadi, pensiya ta'minoti yaxshilanadi va iqtisodiy xavfsizlik darajasi mustahkamlanadi [2].

J. Stiglitz o'z asarlarida moliyaviy savodxonlikni ijtimoiy barqarorlik va iqtisodiy tenglikni ta'minlashning muhim sharti sifatida baholagan. Uning fikricha, moliyaviy bilimlarning pastligi iqtisodiy tabaqalanishni kuchaytiradi, yuqori savodxonlik esa iqtisodiy imkoniyatlardan teng foydalanishni kafolatlaydi [3].

Mahalliy olimlardan Sh. Bekmurodov va A. Vohidovlar aholining moliyaviy madaniyatini oshirish masalalarini chuqur o'rganib, bu

jarayonning milliy iqtisodiyot barqaror rivojlanishidagi rolini ilmiy asoslab berganlar. Ularning fikricha, moliyaviy savodxonlikni oshirish O'zbekistonda bank tizimining rivojlanishi, investitsion muhitning yaxshilanishi va kambag'allikni qisqartirishga xizmat qiladi [4].

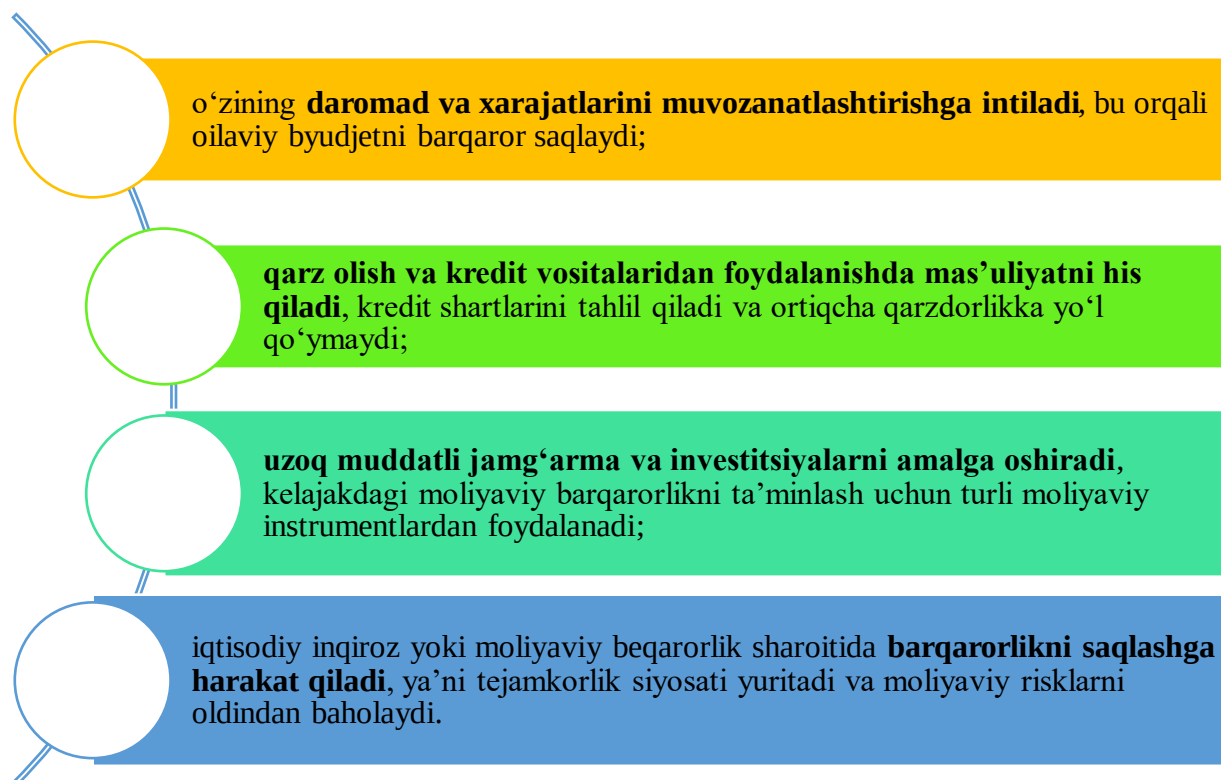
Shuningdek, xalqaro tadqiqotchilar – D. Kahneman, R. Thaler va behavioral iqtisodiyot maktabi vakillari moliyaviy qaror qabul qilishda psixologik omillarning katta ahamiyatini ko'rsatib berishgan. Ularning qarashlariga ko'ra, moliyaviy savodxonlik nafaqat bilim, balki to'g'ri xulq-atvorni shakllantirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshiradi [5].

Umuman olganda, olimlarning fikrlari shuni ko'rsatadiki, moliyaviy savodxonlikni oshirish nafaqat individual darajada farovonlikka, balki makroiqtisodiy barqarorlik, investitsion muhitni yaxshilash va innovatsion

rivojlanishga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi.

### **Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology)**

Tadqiqot jarayonida aholining moliyaviy savodxonligini oshirish zarurati, uning milliy iqtisodiyotdagi o'rni va samaradorligi bo'yicha asosiy yo'nalishlar o'rganildi. Xususan, O'zbekistonda moliyaviy madaniyatni shakllantirish, ta'lim tizimi va bank-moliya institutlari orqali aholiga moliyaviy xizmatlarni keng joriy etish, jamg'arma va investitsiya faoliyatida fuqarolarning ishtirokini kuchaytirish mexanizmlari, shuningdek davlat tomonidan qabul qilinayotgan dastur va strategiyalar tahlil qilindi. Shu bilan birga, aholining moliyaviy bilim darajasiga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillar, rivojlangan mamlakatlar tajribasi hamda xalqaro moliya institutlari (Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi va boshqalar) tomonidan berilgan baholar ham o'rganildi.



**1-rasm. Moliyaviy savodxon shaxs xususiyatlari**

**Maqolaning maqsadi.**

Moliyaviy savodxonlik – bu shaxsning moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish, mavjud imkoniyatlarni baholash, risklarni minimallashtirish, shaxsiy va oilaviy byudjetni samarali boshqarish, jamg'arma va investitsiya faoliyatida ishtirok etish, shuningdek kreditlash mexanizmlaridan to'g'ri foydalanish qobiliyatini anglatadi. Boshqacha qilib aytganda, moliyaviy savodxonlik nafaqat moliyaviy bilimlar majmui, balki ularni kundalik hayotda qo'llash ko'nikmasi hamdir.

Shu bois, moliyaviy savodxonlikning mazmuni nafaqat individual farovonlikni ta'minlash, balki jamiyatda iqtisodiy madaniyatni shakllantirish va milliy iqtisodiyot barqarorligini mustahkamlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Moliyaviy savodxonlikning oshishi nafaqat shaxsiy va oilaviy darajada, balki butun milliy iqtisodiyot miqyosida ham sezilarli ijobiy natijalarni keltirib chiqaradi. Zamonaviy iqtisodiy tizimda moliyaviy bilim va ko'nikmalarni kengaytirish mamlakatning makroiqtisodiy barqarorligi, investitsion jozibadorligi va ijtimoiy rivojlanishida muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Moliyaviy savodxonlikning oshishi nafaqat shaxsiy va oilaviy darajada, balki butun milliy iqtisodiyot miqyosida ham sezilarli ijobiy natijalarni keltirib chiqaradi. Zamonaviy iqtisodiy tizimda moliyaviy bilim va ko'nikmalarni kengaytirish mamlakatning makroiqtisodiy barqarorligi, investitsion jozibadorligi va ijtimoiy rivojlanishida muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Xususan, moliyaviy savodxonlikning iqtisodiy ahamiyatini quyidagi yo'nalishlarda ko'rish mumkin:

**1. Makroiqtisodiy barqarorlik.**

Aholining oqilona qarz olishi, jamg'arma siyosatini yuritishi va moliyaviy risklarni baholay olishi bank-moliya tizimining mustahkamlanishiga olib keladi. Bu jarayon nafaqat moliyaviy resurslarning oqilona taqsimlanishini ta'minlaydi, balki inflyatsion bosimlarni kamaytirib, milliy valyuta barqarorligini ham qo'llab-quvvatlaydi.

**2. Investitsion muhitni yaxshilash.**

Jamg'armalarning ko'payishi iqtisodiyotda ichki investitsiya manbalarini kengaytiradi. Moliyaviy savodxon aholi o'z mablag'larini faqat iste'molga emas, balki ishlab chiqarishga, startaplar va innovatsion loyihalarga yo'naltiradi. Bu esa xorijiy investitsiyalar oqimini ham rag'batlantirib, mamlakatning jahon bozoridagi raqobatbardoshligini kuchaytiradi.

**3. Iqtisodiy o'sish.**

Moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishi ishlab chiqarish hajmining ortishi, yangi ish o'rinlarining yaratilishi va iqtisodiyotning yuqori qo'shilgan qiymatga ega tarmoqlarida rivojlanish uchun muhim shart hisoblanadi. Moliyaviy savodxonlikning oshishi ishlab chiqarishning modernizatsiyasiga, raqamli iqtisodiyotning kengayishiga ham turtki beradi.

**4. Ijtimoiy barqarorlik.**

Moliyaviy bilimlarga ega aholi qarz tuzog'iga tushishdan qochadi, ortiqcha iste'mol kreditlaridan voz kechadi va o'z farovonligini mustahkamlashga intiladi. Bu jarayon kambag'allik darajasini pasaytiradi, o'rta sinfnining iqtisodiy faolligini oshiradi va jamiyatda ijtimoiy tenglikni mustahkamlaydi.

**5. Innovatsion rivojlanish.**

Moliyaviy savodxon yoshlar startaplar, kichik biznes va raqamli iqtisodiyot yo'nalishida faolroq ishtirok etadi. Ular

moliyaviy resurslarni oqilona boshqarish orqali innovatsion ekotizimni rivojlantirishga hissa qo'shadilar. Natijada, mamlakatda intellektual kapital va inson resurslari samarali foydalaniladi, milliy iqtisodiyot innovatsion raqobatbardoshlikka ega bo'ladi.

Moliyaviy savodxonlikning oshishi – shaxsiy farovonlik, oilaviy barqarorlik, ijtimoiy himoya va milliy iqtisodiy o'sishni ta'minlovchi strategik omil hisoblanadi.

### 1-jadval

#### Moliyaviy savodxonlikning iqtisodiy ta'siri

| Ko'rsatkichlar     | Past moliyaviy savodxonlik oqibatlari | Yuqori moliyaviy savodxonlik natijalari    |
|--------------------|---------------------------------------|--------------------------------------------|
| Oila byudjeti      | Qarzdorlik, ortiqcha iste'mol         | Jamg'arma, investitsiya, tejamkorlik       |
| Bank tizimi        | Kreditlarning qaytmasligi             | Barqaror kreditlash, ishonch oshishi       |
| Milliy iqtisodiyot | Kapital oqimining samarasizligi       | Samarali investitsiyalar, iqtisodiy o'sish |
| Ijtimoiy soha      | Kambag'allikning chuqurlashuvi        | Turmush darajasining yaxshilanishi         |

Moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun quyidagi yo'llar muhim:

#### 1. Ta'lim tizimi.

– maktabda moliyaviy savodxonlik asoslarini ("personal finance", byudjet tuzish, qarz va foiz tushunchalari) dars sifatida kiritish;

– oliy ta'limda moliyaviy moliya, investitsiyalar, risklar boshqaruvi kurslarini kengaytirish;

– interaktiv metodlar — case study, rol o'yinlari, simulyatsiyalar yordamida.

#### 2. Ommaviy axborot vositalari va raqamli platformalar

– televideniye, radio, gazetalar, internet portallarida moliyaviy savodxonlik mavzularida maxsus dasturlar;

– ijtimoiy media, mobil ilovalar, onlayn kurslar orqali fuqarolarni xabardor qilish;

– edutainment (ta'lim + ko'ngilocharlik) usullarini qo'llash, masalan, markaziy bankning qo'shiqlar, videolar chiqarmasi kabi tashabbuslar.

#### 3. Banklar va moliya institutlari

– aholiga moliyaviy xizmatlardan foydalanish bo'yicha treninglar, seminarlar, konsultatsiyalar tashkil etish xizmatlarini taklif etish;

– bank xizmatlari shaffofligi va muloqot kanallarini ochiq qilish (info-materiallar, mijozlar uchun qo'llanmalar);

– preferensial kreditlar, mikroqarzlar, jamg'arma mahsulotlarini joriy qilish va ularning foydasini tushuntirish.

#### 4. Davlat siyosati

– moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan milliy strategiyalar va dasturlar ishlab chiqish;

– me'yoriy huquqiy jihatdan moliyaviy ma'lumot berish, iste'molchini

himoya qilish, moliyaviy institutlar etish (survey, test, baholash faoliyatini nazorat qilish; so'rovnomalari);

– moliyaviy savodxonlik bo'yicha monitoring va baholash tizimlarini joriy – maxsus guruhlariga yo'naltirilgan tashabbuslar — yoshlar, ayollar, qishloq joyi aholisi, kam daromadli oilalar.

## 2-jadval

### O'zbekiston bo'yicha moliyaviy savodxonlik va moliyaviy inklyuzion ko'rsatkichlari

| Ko'rsatkich                                                                              | Ma'lumot                                                                                                                                                                                                             |
|------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Bank hisob raqami mavjud bolganlar ulushi (katta yoshdagi aholida)                       | 2011-yilda 23 %, 2021-yilda 44 %                                                                                                                                                                                     |
| Uzoq muddatli bank kartalari va debit kartalar soni                                      | 2017-yilda 19 million, 2022-yilda 30 millionga oshgan                                                                                                                                                                |
| Raqamli bank xizmatlaridan foydalanuvchi shaxslar soni                                   | 2017-yildan 2022-yilgacha masofaviy bank xizmatlarini foydalanuvchilari 6 barobar oshib, 25 million foydalanuvchiga yetgan                                                                                           |
| Moliyaviy savodxonlik darajasi bo'yicha bilish (knowledge) + xulq (behaviour) kor-korasi | O'zbekiston aholisining moliyaviy savodxonlik va moliyaviy farovonlik ko'rsatkichlari MDH davlatlari orasida yuqori; lekin "foiz hisoblash", "risk / daromad va diversifikatsiya" kabi bilimlarda zaifliklar mavjud. |

So'nggi o'n yillikda O'zbekiston moliyaviy savodxonlik va inklyuziya ko'rsatkichlari bo'yicha sezilarli o'sishga erishgan. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, 2011-yilda bank hisob raqamiga ega bo'lgan katta yoshdagi aholining ulushi atigi 23 % bo'lgan bo'lsa, 2021-yilda bu ko'rsatkich 44 % ga yetgan. Bu mamlakatda moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari kengayib borayotganini anglatadi. Bunday o'sish bir tomondan bank-moliya tizimidagi islohotlar, ikkinchi tomondan aholining moliyaviy ehtiyojlari ortib borishi bilan izohlanadi.

Moliyaviy infratuzilma rivojlanishida bank kartalari muhim ahamiyatga ega. Statistika ko'ra, 2017-yilda muomaladagi uzoq muddatli va debit kartalar soni 19 millionni tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilga kelib bu

ko'rsatkich 30 milliondan oshgan. Bu aholining naqd pulsiz hisob-kitoblarga o'tish darajasi oshayotganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, elektron to'lov tizimlari va mobil banking xizmatlarining keng joriy etilishi iqtisodiy tranzaksiyalarning tezkor va shaffof bo'lishini ta'minlamoqda.

Shu jarayonni yanada kuchaytirgan omil – bu raqamli bank xizmatlaridir. 2017–2022 yillar mobaynida masofaviy bank xizmatlaridan foydalanuvchilar soni 6 barobardan ortib, qariyb 25 million kishiga yetgan. Bu raqam mamlakatda aholining deyarli katta qismi raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanayotganini ko'rsatadi. Bu holat nafaqat moliyaviy savodxonlikni oshiradi, balki moliyaviy inklyuziyani ham kuchaytirib, aholining keng qatlamini bank tizimiga jalb qiladi.

Biroq sifat ko'rsatkichlari bo'yicha hamon muammolar mavjud. Moliyaviy savodxonlikni baholashda odatda uch omil – bilim (knowledge), xulq (behaviour) va munosabat (attitude) hisobga olinadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston aholisi umumiy moliyaviy bilim va farovonlik darajasi

bo'yicha MDH mamlakatlari orasida yetakchi o'rinda turadi. Lekin aniq moliyaviy ko'nikmalar – foiz stavkalarini to'g'ri hisoblash, risk va daromad o'rtasidagi bog'liqlikni tushunish, diversifikatsiya mexanizmini anglash kabi sohalarida bilim yetishmovchiligi mavjud.

### 3-jadval

#### Moliyaviy savodxonlikni oshirish strategiyalari

| Yo'nalish                   | Maqsadi                                                                     | Amaliy vositalari                                                      | Kutiladigan natijalar                                                                                          |
|-----------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Ta'lim tizimi               | Yosh avlodda moliyaviy bilim va xatti-harakat ko'nikmalarini shakllantirish | Maktab va universitet kurslari, interaktiv darslar, testlar            | Yangi avlod moliyaviy jihatdan ongli qarorlar qabul qiladi; foiz hisoblash, byudjet tuzish ko'nikmalari ortadi |
| OAV & raqamli platformalar  | Keng ommaga tez va samarali moliyaviy xabardorlik yetkazish                 | Video, internet kurslari, bloglar, edutainment loyihalari              | Axborot tarqaladi; aholi moliyaviy xizmatlar haqidagi bilim oshadi                                             |
| Bank va moliya institutlari | Amaliy bilish orqali xizmatlardan foydalanishni rag'batlantirish            | Trening, konsultatsiyalar, foydalanuvchi qo'llanmalari, qulay shartlar | Qarzdorlik odamlar orasida kamayadi; xizmatdan foydalanish ko'payadi                                           |
| Davlat siyosati             | Moliyaviy savodxonlikni milliy darajada tartibga solish va mustahkamlash    | Milliy strategiyalar, huquqiy bazani mustahkamlash, monitoring         | O'zbekiston bo'yicha savodxonlik indeksleri ortadi; iqtisodiy barqarorlik kuchayadi                            |

Moliyaviy savodxonlikni oshirish jarayoni kompleks yondashuvni talab qiladi. Jadvalda ko'rsatilganidek, bu jarayon ta'lim tizimi, OAV va raqamli platformalar, bank-moliya institutlari hamda davlat siyosati orqali amalga oshirilishi mumkin.

Birinchi navbatda, ta'lim tizimi muhim o'rin tutadi. Yosh avlodga maktabdan boshlab moliyaviy bilimlarni singdirish, ularni interaktiv darslar, testlar va amaliy topshiriqlar orqali o'qitish uzoq muddatli natija beradi. Bu orqali kelajak avlodi nafaqat shaxsiy byudjetini tuzishni, balki foiz hisoblash, kredit shartlarini tahlil qilish va investitsiya qarorlarini

oqilona qabul qilishni o'rganadi. Natijada, jamiyatda moliyaviy savodli avlod shakllanib, iqtisodiy qarorlar ongli ravishda qabul qilinadi.

Ikkinchi yo'nalish – OAV va raqamli platformalardir. Bugungi kunda internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi moliyaviy savodxonlikni oshirishda katta imkoniyat yaratmoqda. Video darsliklar, bloglar, onlayn kurslar va edutainment loyihalari orqali keng jamoatchilikka moliyaviy bilimlarni tez va samarali yetkazish mumkin. Bu ommaviy qamrovga ega bo'lgani uchun aholi orasida moliyaviy xizmatlar, bank mahsulotlari va investitsiya imkoniyatlari haqidagi xabardorlik ortadi.

Uchinchi yoʻnalish – bank va moliya institutlari faoliyatidir. Tijorat banklari va moliya tashkilotlari nafaqat moliyaviy xizmatlarni taqdim etishi, balki aholiga ularni toʻgʻri tanlash va samarali qoʻllash boʻyicha treninglar, konsultatsiyalar hamda foydalanuvchi qoʻllanmalarini taqdim etishi zarur. Bunday tashabbuslar aholining qarzdorlik darajasini kamaytirishga, xizmatlardan foydalanish madaniyatini oshirishga yordam beradi. Natijada, moliya tizimi barqarorligi va mijozlar ishonchi ortadi.

Toʻrtinchi yoʻnalish – davlat siyosatidir. Moliyaviy savodxonlikni milliy darajada oshirish uchun hukumat tomonidan strategiyalar ishlab chiqilishi, huquqiy baza mustahkamlanishi va muntazam monitoring amalga oshirilishi lozim. Milliy dasturlar orqali aholining barcha qatlamlari qamrab olinsa, mamlakat boʻyicha moliyaviy savodxonlik indeksleri sezilarli darajada oshadi. Bu esa oʻz navbatida iqtisodiy barqarorlik, moliyaviy xavfsizlik va ijtimoiy tenglikning mustahkamlanishiga olib keladi.

Moliyaviy savodxonlikni oshirish yoʻnalishlari bir-biri bilan chambarchas bogʻliq boʻlib, ularning uygʻunlashuvi mamlakatda sogʻlom moliyaviy muhitni shakllantiradi. Taʼlim tizimi bilim asoslarini beradi, OAV keng qamrovni taʼminlaydi, banklar amaliy yordam koʻrsatadi, davlat siyosati esa ushbu

jarayonlarni strategik asosda muvofiqlashtiradi.

### **Xulosa**

Keltirilgan yoʻnalishlar boʻyicha tahlil shuni koʻrsatadiki, Oʻzbekistonda moliyaviy savodxonlikni oshirish jarayoni kompleks yondashuvni talab qiladi. Avvalo, taʼlim tizimi orqali yosh avlodning moliyaviy bilim va koʻnikmalarini shakllantirish muhimdir. Chunki maktab va oliy taʼlim muassasalarida foiz hisoblash, byudjet tuzish va toʻgʻri moliyaviy qaror qabul qilish boʻyicha interaktiv oʻquv kurslari yoshlarning kelajakda ongli isteʼmolchi va investor sifatida shakllanishiga yordam beradi.

Shuningdek, OAV va raqamli platformalar keng omma orasida moliyaviy xabardorlikni oshirishda katta rol oʻynaydi. Video darslar, internet kurslari va edutainment loyihalari orqali aholiga tezkor va ommabop shaklda bilim berilishi moliyaviy xizmatlardan foydalanish darajasini sezilarli oshiradi.

Bundan tashqari, bank va moliya institutlari amaliy bilimlarni kengaytirishda muhim vosita hisoblanadi. Ular tomonidan tashkil etiladigan treninglar, konsultatsiyalar va qulay shartlar fuqarolarni xizmatlardan faol foydalanishga ragʻbatlantiradi hamda qarzdorlik muammolarini kamaytirishga yordam beradi.

### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:**

1. Friedman M. A Monetary History of the United States. – Princeton University Press, 1963.
2. Lusardi A., Mitchell O. Financial Literacy and Retirement Preparedness. – Journal of Pension Economics and Finance, 2007.
3. Bekmurodov Sh., Vohidov A. Oʻzbekistonda moliyaviy savodxonlikni oshirishning nazariy va amaliy jihatlar. – Toshkent, 2020.
4. Kahneman D., Thaler R. Behavioral Economics and Financial Decision-Making. – American Economic Review, 2011.

**CONTENTS**

|           |                                                                                                                                                                       |               |
|-----------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------|
| <b>1</b>  | <b>Усманова Дилафруз Каршиевна</b>                                                                                                                                    | <b>4-11</b>   |
|           | ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ И НАПРАВЛЕНИЯ<br>СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПОВЫШЕНИЯ<br>КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ МЕДИЦИНСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ В<br>УЗБЕКИСТАНЕ                                    |               |
| <b>2</b>  | <b>Umarova Ra'no Sunnatxonovna</b>                                                                                                                                    | <b>12-20</b>  |
|           | SAMARQAND VILOYATI MAHALLALARIDAGI DAVLAT XIZMATCHILARI<br>UCHUN SOHAVIY MALAKA OSHIRISH VA QAYTA TAYYORLASH<br>KURSLARINI TASHKIL ETISHNI TAKOMILLASHTIRISH MASALASI |               |
| <b>3</b>  | <b>Karjavova Xurshida Abdumalikovna</b>                                                                                                                               | <b>21-28</b>  |
|           | AHOLI MOLIVAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISHNING IQTISODIY<br>AHAMIYATI                                                                                                    |               |
| <b>4</b>  | <b>Yuldashev Shamsiddin Qiyamiddinovich, Xojiyev Muxammadjon<br/>Mansur o'g'li</b>                                                                                    | <b>29-34</b>  |
|           | QURILISH SOHASIDA MEHNAT UNUMDORLIGINI OSHIRISHDA INSON<br>KAPITALINING O'RNI                                                                                         |               |
| <b>5</b>  | <b>Isoqov Zafarjon Zokirjonovich</b>                                                                                                                                  | <b>35-40</b>  |
|           | MAHALLIY BUDJET SOLIQLI DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDA<br>FISKAL SIYOSATNING ROLI VA SAMARADORLIGI.                                                                   |               |
| <b>6</b>  | <b>Qarshiyev Behzod Berkinbayevich</b>                                                                                                                                | <b>41-46</b>  |
|           | TIBBIY XIZMATLARNI BAHOLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI                                                                                                              |               |
| <b>7</b>  | <b>Urunova Nozima Ulmasovna, Yo'ldosheva Latofat Tolib qizi</b>                                                                                                       | <b>47-52</b>  |
|           | BANDLIKNING KAMBAG'ALLIK DARAJASIGA TA'SIRI (SAMARQAND<br>VILOYATI MISOLIDA)                                                                                          |               |
| <b>8</b>  | <b>Rahmonov Siyovush Turob o'g'li</b>                                                                                                                                 | <b>53-60</b>  |
|           | SAMARQAND VILOYATI TURIZM KORXONALARIDA XIZMATLAR<br>SIFATINI OSHIRISHNING HOLATI                                                                                     |               |
| <b>9</b>  | <b>Normurodova Zulfiya Izatullayevna</b>                                                                                                                              | <b>61-65</b>  |
|           | TURIZM XIZMATLARINING MILLIY IQTISODIYOTGA TA'SIRI                                                                                                                    |               |
| <b>10</b> | <b>Norboyev Allayor Ismoilovich</b>                                                                                                                                   | <b>66-71</b>  |
|           | INSON RESURSLARINING MAHALLA TARAQQIYOTIDAGI O'RNI                                                                                                                    |               |
| <b>11</b> | <b>Abduvaliyev Abdurahim Salim o'g'li, Tolibova Taxmina Erkinovna</b>                                                                                                 | <b>72-77</b>  |
|           | RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA HUDUDIY MEDIA<br>XIZMATLARINING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI (SAMARQAND<br>VILOYATI MISOLIDA)                                              |               |
| <b>12</b> | <b>Yo'ldosheva Latofat Tolib qizi, Urunova Nozima Ulmasovna</b>                                                                                                       | <b>78-83</b>  |
|           | HUDUDLARDA AHOLINING DAM Olishida EKOTURIZM-REKREATSIYA<br>XIZMATLARINI KO'RSATISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI VA<br>RIVOJLANTIRISH PROGNOZI                             |               |
| <b>13</b> | <b>Umirov Islombek Furqatovich</b>                                                                                                                                    | <b>84-94</b>  |
|           | SOVEREIGN DEBT SUSTAINABILITY IN JAPAN: LONG-RUN STATISTICAL<br>PROJECTIONS AND MACRO-FISCAL PERSISTENCE                                                              |               |
| <b>14</b> | <b>Baxriddinov G'olib Shokirjon o'g'li, Hayot Abduqodirov Xurshid<br/>o'g'li</b>                                                                                      | <b>95-102</b> |
|           | YURTIMIZDA ISLOM BANKLARI: SHAKLLANISHI, ZARURATI VA<br>RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI                                                                                      |               |

|           |                                                                                                                              |                |
|-----------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------|
| <b>15</b> | <b>Hayot Abduqodirov Xurshid o'g'li, Baxriddinov G'olib Shokirjon o'g'li</b>                                                 | <b>103-108</b> |
|           | O'ZBEKISTONDA KRIPTO-AKTIVLAR INTEGRATSIYASI: IQTISODIY IMKONIYATLAR, MOLIYAVIY HAVFLAR VA REGULYATORLIK YONDASHUVLARI       |                |
| <b>16</b> | <b>Isrofilov Firdavs Ibrohim o'g'li</b>                                                                                      | <b>109-117</b> |
|           | TURISTIK HUDUDLARDA OVERTURIZM TAHLILI: NAZARIY MODELLAR VA AMALIY Tajribalar                                                |                |
| <b>17</b> | <b>Бабаназарова Севара Абдиназаровна, Исмоилова Феруза Кубаймуродовна</b>                                                    | <b>118-124</b> |
|           | РАЗВИТИЕ РЫНКА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ В УЗБЕКИСТАНЕ И ПРОЦЕСС ИНТЕГРАЦИИ С РЫНКОМ ТРУДА                                       |                |
| <b>18</b> | <b>Aliyev Hasan Rayimjonovich</b>                                                                                            | <b>125-134</b> |
|           | O'ZBEKISTONDA RAQAMLI TO'LOV INFRATUZILMASINI SHAKILLANISHI VA RIVOJLANISH DINAMIKASI: TARIXIY, ILMIY HAMDA BOZOR TAHLILI    |                |
| <b>19</b> | <b>Ismailova Ma'mura Eldorovna</b>                                                                                           | <b>135-142</b> |
|           | XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA MIJOZLAR BILAN MUNOSABATLARNI BOSHQARISH MEXANIZMLARI VA ULARNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI         |                |
| <b>20</b> | <b>Sarvinov Ashurova</b>                                                                                                     | <b>143-152</b> |
|           | THE ROLE OF TOURISTIC AGENCIES IN DEVELOPMENT OF GASTRONOMIC TOURISM IN SAMARKAND CITY                                       |                |
| <b>21</b> | <b>Mansurova Nargiza Shamsiddinovna</b>                                                                                      | <b>153-161</b> |
|           | BARQAROR TURIZMNI TA'MINLASHDA INSON RESURLARINI YASHIL BOSHQARISH (GHRM) TIZIMINING AHAMIYATI                               |                |
| <b>22</b> | <b>Bakayev Ziyovuddin Toshbolta o'g'li</b>                                                                                   | <b>162-169</b> |
|           | TURIZM VA MEHMONDO'STLIK INDUSTRIYASINI RIVOJLANTIRISHDA TURISTIK XIZMATLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH                         |                |
| <b>23</b> | <b>Ko'charov Xurshid Xurram o'g'li</b>                                                                                       | <b>170-176</b> |
|           | XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KORXONALAR RAQOBATBARDOSH LIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI |                |
| <b>24</b> | <b>Шерматов Ахрор Абдихакимович</b>                                                                                          | <b>177-182</b> |
|           | НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ТЕРМИНУ «ИНВЕСТИЦИИ»                                                                          |                |
| <b>25</b> | <b>Sultanova Nigina Utkurovna</b>                                                                                            | <b>183-189</b> |
|           | RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MEHMONXONALAR RAQOBAT-BARDOSHLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI                                     |                |
| <b>26</b> | <b>Pardayeva Ozoda Mamayunusovna</b>                                                                                         | <b>190-198</b> |
|           | GASTRONOMIK TURIZMDA OILAVIY BIZNESNING O'RNI: SAMARQAND MILLIY TAOMLARI VA "PAZANDACHILIK MASTER-KLASSLARI"                 |                |
| <b>27</b> | <b>Rabbimov Muxriddin Musoqul o'g'li</b>                                                                                     | <b>199-204</b> |
|           | O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI BANK TIZIMINI RAQAMLASHTIRISH JARAYONLARI VA ULARNING SAMARADORLIGINI TAHLILI                       |                |
| <b>28</b> | <b>Shirov Ravshan Izzatullayevich</b>                                                                                        | <b>205-210</b> |
|           | O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA HOLATI VA TAHLILI                                                          |                |